

DOI: 10.33310/2518-7813-2019-67-4-242-246

УДК 17.036.1:[378.011.3 – 051:78:792. 8

Чжан ЧУН

аспірант Інституту мистецтв ім. А. Авдієвського
Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна
e-mail: innagek68@gmail.com

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ АКМЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ СПІВАЦЬКОГО НАВЧАННЯ

У статті висвітлена методика формування акмеологічної культури майбутніх учителів музики у процесі співацького навчання та її поетапне впровадження у відповідності до спонукально-пізнавального, аналітично-ціннісного, орієнтувально-операційного, результативно-прогностичного етапів формувального експерименту. Охарактеризовані ефективні методи формування акмеологічної культури майбутніх учителів музики у процесі співацького навчання (метод «мозкового штурму», ескізного вивчення хорових творів, побіжного ознайомлення з партитурою, «позиційної діяльності», наочного показу аналізу твору, спонтанного виступу, створення колективного поля, відеофіксації виконавських дій, самоаналізу, порівняння, зіставлення, моделювання проблемних ситуацій, практичного вправлення, планування репетицій, самоаналізу, створення художніх образів, варіантної розробки музичного матеріалу), форми (диспути, активні діалоги, он-лайн дискусії, лекцій-концерти, презентацій, майстер-класи), засоби співацького навчання (сучасні інформаційні технології, мобільні додатки, мультимедіа).

Ключові слова: акмеологічна культура, майбутні учителі музики, співацьке навчання, методика формування.

На сучасному етапі розвитку мистецької освіти перед вищою школою постає завдання здійснювати підготовку фахівців здатних до активної творчої діяльності, швидкої адаптації до часто змінюваних професійних вимог, постійного саморозвитку і самовдосконалення. У даному контексті актуалізується проблема фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Акме-орієнтована університетська підготовка майбутніх учителів музики забезпечує їх творчу самореалізацію у фаховій діяльності, спрямовує на досягнення вершин професіоналізму, сприяє формуванню акмеологічної культури у процесі співацького навчання. Натомість, сьогодні існують протиріччя між нагальними потребами практики закладів вищої освіти в забезпеченні процесу професіоналізації фахової підготовки майбутніх учителів музики і відсутністю акме-орієнтованих методик.

Аналіз наукових праць і монографій підтверджує пріоритетність акмеологічного підходу до фахової підготовки майбутніх педагогів, який дає методологічні орієнтири у забезпеченні професіоналізації даного процесу (О. Анісімов, О. Богдальов, В. Вакулєнко, А. Деркач, Н. Кузьміна, В. Михайловський, С. Пальчевський, А. Реан, А. Ситніков).

У дослідженнях музично-педагогічної сфери (Е. Абдулін, Л. Арчажникова, Г. Ципін) визначені теоретичні засади акмеологічного становлення вчителів музики. У працях А. Козир та В. Федоришина обґрунтовано акмеологічні фактори підго-

товки студентів інститутів мистецтв до професійної діяльності, розроблено технологію формування акмеологічної спрямованості майбутніх викладачів мистецьких дисциплін. Аналіз зазначених праць свідчить про відсутність спеціальних методик, спрямованих на формування акмеологічної культури майбутніх учителів музики у процесі співацького навчання, що стало предметом нашого дослідження.

Мета статті полягає у розкритті й обґрунтуванні змісту методики формування акмеологічної культури майбутніх учителів музики у процесі співацького навчання.

В основу розробки експериментальної методики були закладені теоретико-методологічні засади нашого дослідження, результати констатувального експерименту, методичні розробки провідних педагогів-практиків у сфері вокально-хорової діяльності (Анісімова О., Голика Г., Єржемського Г., Ємельянова В., Матвєєвої К., Морозова В., Птиці К., Струве Г., Стулової Г.), наукові розвідки з експериментально перевічених методик: формування вокально-педагогічної культури вчителя музики (Плеханової О.), готовності майбутніх учителів музики до фахового самовдосконалення на заняттях з постановки голосу (Толстової Н.), використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів музики до співацької діяльності (Сі Діюфен).

Експериментальна методика формування акмеологічної культури майбутніх учителів музики в процесі співацького навчання в кінцевому

результаті мала на меті виробити у майбутніх фахівців готовність до переосмислення і подолання життєвих та професійних моментів, ефективного виходу з внутрішніх і зовнішніх конфліктних ситуацій, нестандартних завдань у практичній діяльності, що у сукупності сприяло забезпеченню особистісного та професійно-педагогічного саморозвитку.

Впровадження методики здійснювалось у процес співацького навчання студентів 3–4 курсів спеціальності 025. «Музичне мистецтво» у відповідності до етапів проведення формувального експерименту, спрямованих на формування структурних компонентів досліджуваного феномену.

Перший етап – спонукально-пізнавальний, був спрямований на формування мотиваційно-ціннісного компоненту акмеологічної культури майбутніх учителів музики, зокрема, пізнавального інтересу до співацької діяльності й ціннісного ставлення до вокально-хорового мистецтва і прагнення до самовдосконалення власної вокально-хорової діяльності. У цілому вся методика першого етапу спрямовувалась на формування мотиваційної спрямованості студентів на досягнення успіху у співацькій діяльності. Експериментальна методика даного етапу впроваджувалась до змісту дисциплін фахової підготовки «Акмеологія музичної освіти», «Хоровий клас», «Практикум роботи з хором».

Формування пізнавального інтересу до співацької діяльності здійснювалось на заняттях «Хорового класу» шляхом добору цікавого різноманітного репертуару. У процесі його вивчення студенти долучалися до застосування на заняттях сучасних інформаційних технологій, мобільних додатків, засобів мультимедіа, що значно активізувало роботу. Так для вивчення хорових партій використовувались музичні мобільні додатки: «Віртуальне фортепіано», «Камертон», «Метроном». З їх допомогою студенти мали можливість налаштуватись у відповідну тональність, співати свої партії у відповідності із заданим темпом.

Акмеологічну спрямованість співацького навчання забезпечує ціннісне ставлення студентів до вокально-хорового мистецтва, формування якої забезпечувало проведення лекцій-концертів про видатних композиторів (Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Березовського), диригентів (М. Іконника, П. Муравського, А. Авдієвського, А. Кушніренка, та інших), хорові колективи (Заслужений академічний український народний хор ансамблю України імені Г. Верьовки, «Думка», «Київ», «Орея»). Для висвітлення змісту застосовувались презентації, перегляд відео із виступами легендарних колективів.

У розробці методики першого етапу ми керувались переконаннями, що майбутній учитель музики під час співацького навчання у закладах вищої освіти повинен не тільки оволодіти основами фахової діяльності, але й бути зорієнтованим системою університетської підготовки на досягнення вершин професійної майстерності, досягнення свого акме-рівня. У цьому зв'язку, на заняттях з «Акмеології музичної освіти» студенти долучалися до спільного обговорення таких тем, як «Акмеологічний розвиток особистості вчителя музики», «Акмеологічна спрямованість співацького навчання студента», «Роль творчої складової в акмеологічному спрямуванні майбутніх учителів музики», тощо. Окрім традиційних методів навчання (бесіди, розповіді, опитування), в опрацюванні даної тематики набули ефективності інтерактивні та інноваційні методи мистецького навчання: дискусії, диспути, активного діалогу, «мозкового штурму», онлайн дискусії, виконанням творчих завдань.

Другий етап – аналітично-ціннісний, мав на меті сформувати когнітивно-розвивальний компонент акмеологічної культури майбутніх учителів музики, який характеризується ступенем якісного набуття знань у сфері вокально-хорового мистецтва та їх ефективного використання у продуктивній діяльності з учнями. Формування мистецько-співацького тезаурусу здійснювалось методом ескізного вивчення хорових творів. За визначенням Г.Падалки, такий спосіб опрацювання музичного матеріалу «дає можливість ознайомитись із значною кількістю творів за незначний проміжок часу» [4, с.132]. Опанування даного методу забезпечує формування обізнаності майбутнього вчителя музики у значному об'ємі вокально-хорових творів, здатності відбирати найбільш ціннісні для подальшого співацького розвитку учнів. З цією ж метою був введений метод побіжного ознайомлення з партитурою.

На цій основі розвивалась здатність студентів до оцінювання творів хорового мистецтва. У даному контексті студенти залучались до самостійної роботи – перегляду на «YouTube» хорових творів, які вивчаються у хоровому класі. У процесі групової роботи на заняттях з хору був впроваджений метод «позиційної діяльності», так-званої позиційної критики. Студенти вчилися оцінювати хорові твори у виконанні різних хорових колективів з поці «автора», «виконавця», «музичного критика», «музичного режисера», тощо. Така форма оцінювання забезпечувала зростання самостійності і критичності студентів, формуванні власної позиції в оцінюванні творів хорового мистецтва.

Задля формування спроможності до оцінювання творів хорового мистецтва застосовувався метод наочного показу аналізу твору [5, с. 109].

Викладачі диригентсько-хорових дисциплін демонстрували аналіз дитячої хорової пісні, який охоплював спектр ключових питань (аналіз тексту, жанрових і структурних особливостей твору, музично-теоретичний, вокально-хоровий і виконавський аналіз). Спостереження за аналізом твору дали можливість отримати інформацію стосовно того, на що потрібно звертати увагу при розборі твору для дітей, як використовувати дану інформацію при його інтерпретації та виконанні.

На педагогічній практиці у школі, наближеної до умов майбутньої професійної самореалізації, створювались такі ситуації, коли студенти виконували дитячі пісні, де потрібно було створити інструментальний супровід. Такі завдання стали перевіркою здатності студентів до практичного використання набутих знань у роботі з учнями. На даному етапі набув ефективності метод спонтанного виступу. Студентам повідомлялось завдання про виконання одноголосної пісні за день до її демонстрації учням. Вони повинні були вивчити текст і мелодію пісні, гармонізувати її, створити інструментальний супровід, продумати виконавський план. Спочатку такі завдання викликали значні занепокоєння студентів, водночас сприяли їх активізації, творчому розвитку, спрямуванню на самовдосконалення своєї виконавської діяльності.

Третій – орієнтувально-операційний етап експериментальної методики спрямовувався на формування комунікативно-евристичного компонента акмеологічної культури майбутніх учителів музики, що обумовлений мірою сформованості комунікативних умінь організації співацького середовища. На даному етапі особливої значимості набули метод створення колективного поля і колективної творчості. Зокрема, на заняттях з практикуму роботи з хором студенти хору створювали колективну інтерпретацію виконуваних творів. Кожен учасник хорового колективу долучався до обговорення художньої інтерпретації, пропонував свої творчі рішення. З метою перевірки спільної інтерпретації творів застосовувався метод аудіо- та відеофіксації [6], зміст якого полягав у наступному: на камеру записувались різні варіанти інтерпретації фрагментів творів. При спільному перегляді і обговоренні обирався кращий зразок. Пізніше записувалось виконання усього твору від початку до кінця. Після прослуховування, за необхідності удосконалення художнього виконання, вносились корективи. Така спільна творча співацька діяльність значно активізувала учасників хорового колективу, об'єднала і мотивувала на удосконалення спільної виконавської діяльності. Створення в навчальній групі творчої атмосфери, стимулювання студентів до

пошуку додаткової інформації, ціннісного ставлення до вокально-хорової діяльності, стало потужним імпульсом, що спонукало майбутніх учителів музики до самовдосконалення.

З метою удосконалення методики роботи з хоровим колективом майбутні учителі музики долучались до оцінювання власної вокально-хорової роботи. Усі педагогічні методи даного етапу спрямовувались на формування стійкої системи уявлень суб'єкта про самого себе. Власне на основі сформованої «Я»-концепції особистість вибудовує взаємовідносини із учасниками вокально-хорового колективу (ансамблю, хору). За визначенням Ма Чен «основу «Я»-концепції складають уявлення про самого себе у теперішньому часі, ідеальне «Я» (яким суб'єкт повинен бути, орієнтуючись на усталені норми), динамічне «Я» (яким має намір стати в майбутньому)» [2, с. 76]. Лише при гармонічному співставленні «Я-ідеального», «Я-теперішнього» і «Я-майбутнього» можливий повноцінний розвиток професіоналізму особистості. У той же час, превалювання одного з компонентів гальмує професійний розвиток особистості.

Успішність виконання вокально-хорової діяльності залежить від сформованості орієнтувально-регулюючого образу, який виконує орієнтувальну і програмувальну функції. У цьому зв'язку, вся подальша педагогічна робота спрямовувалась на створення регульовального образу. На даному етапі формувального експерименту застосовувались ділові ігри, в яких студенти виступали у ролі хормейстера, диригента, співака хору, соліста, здійснювали аналіз кожної «ролі» у минулому, теперішньому, майбутньому (ідеальному). На цій основі визначали сильні і слабкі сторони своєї сьогоденної вокально-хорової діяльності.

Для формування «Я»-концепції важливими є контакти із відомими особистостями, які визначають уявлення індивіда про самого себе, що визначає ставлення до інших людей. Тільки особистість із позитивною «Я»-концепцією спроможна організувати позитивні взаємини з іншими учасниками творчого колективу. Керуючись даними положеннями, студенти долучались до перегляду майстер-класів, практикумів-семінірів, організованими знайомими співаками, вчителями-методистами, керівниками дитячих і професійних хорових колективів.

Задля формування адекватної самооцінки вокально-хорової роботи у процесі педагогічної практики студенти долучались до занять з дитячими хоровими колективами. Були впроваджені методи відеофіксації виконавських дій, самоаналізу, порівняння, зіставлення. Метод відеофіксації виконавських дій полягав у тому, що студенти здійснювали їх відеозапис, перегляд і аналіз

за визначеним алгоритмом, фіксували недоліки своєї діяльності й шляхи їх подолання у майбутній співацькій діяльності [6, с.379].

Четвертий етап, результативно-прогностичний, був спрямований на формування творчо-проектувального компоненту акмеологічної культури майбутніх учителів музики, який характеризується ступенем фахової результативності щодо вокально-хорової роботи з учнями, окреслення її перспективного розвитку.

Методика формування здатності до самореалізації у творчій співацькій діяльності впроваджувалась на етапі проходження студентами педагогічної практики в школі. Управління вокально-хоровою діяльністю потребує сформованості у студентів вокальних навичок, фахових знань, диригентської техніки, особливостей розвитку дитячих співацьких голосів. Усі знання і уміння майбутні вчителі музики реалізовували засобом створення дитячих вокально-хорових колективів, невеликих вокальних ансамблів. Студенти були поставлені у реальні умови професійної діяльності вчителя музики: вони повинні були самостійно створити хоровий колектив, підібрати репертуар, розробити план репетиційної роботи і запланувати концертний виступ. На даному етапі особливо дієвими стали: метод моделювання проблемних ситуацій, практичного вправлення, планування репетицій, самоаналізу, створення художніх образів, метод варіантної розробки музичного матеріалу.

Формування спроможності до ефективного планування подальшого розвитку вокально-хорової роботи забезпечували проєктивні мето-

дики, спрямовані на самовдосконалення співацької діяльності. Студенти залучались до розробки «Перспективної програми акмерозвитку у процесі співацького навчання». За визначенням В. Муцмахера, «розкриття перед майбутніми учителями музики великих можливостей і перспектив їх професії стимулює бажання студентів оволодівати цією складною справою, посилює позитивну мотивацію навчальної діяльності і тим самим сприяє вихованню цілеспрямованості як особистісної якості» [3, с. 37]. Дієвим у формуванні спроможності студентів до ефективного планування подальшого розвитку вокально-хорової роботи стало виконання завдань-проектів, які імітували навчальні ситуації, пов'язані із майбутньою вокально-хоровою діяльністю учителя музики.

У висновках необхідно зазначити, що найбільш ефективними методами, формами і засобами формування акмеологічної культури майбутніх учителів музики у процесі співацького навчання визначено метод «мозкового штурму», ескізного вивчення хорових творів, побіжного ознайомлення з партитурою, «позиційної діяльності», начального показу аналізу твору, спонтанного виступу, створення колективного поля, відеофіксації виконавських дій, самоаналізу, порівняння, зіставлення, моделювання проблемних ситуацій, практичного вправлення, планування репетицій, самоаналізу, створення художніх образів, варіантної розробки музичного матеріалу, диспути, активні діалоги, он-лайн дискусії, лекцій-концерти, презентацій, майстер-класи, сучасні інформаційні технології, мобільні додатки, мультимедіа.

Список використаних джерел

1. Козир А.В., Федоришин В.І. Вступ до акмеології мистецької освіти: навч.-метод. посіб. К.: Вид-во НПУ ун-ту ім.М.П.Драгоманова, 2012. 263 с.
2. Ма Чен. Методика підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співацької діяльності школярів у позашкільних мистецьких закладах //Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. Вип. 22 (27). К.: НПУ, 2017. С. 74-78.
3. Муцмахер В.И. Формирование профессионально значимых качеств личности будущего учителя музыки [науч. ред. А.И.Николаева]. М.: МГПИ, 1988. 62 с.
4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). К.: Освіта Україна, 2008. 274 с.
5. Скрипченко О.В. Основи психолого-педагогічного аналізу уроку з практикумом: навчальний посібник / О.В.Скрипченко, Т.М.Лисянська, Л.О.Скрипченко. К.:НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. 200 с.
6. Софроній З. В. Формування виконавської уваги майбутніх учителів музики у мотиваційно-емоційному вимірі. Педагогічні науки: зб. наук. праць. Херсон: Вид-во ХДУ, 2009. Вип. LIV (54). С. 376-381.

References

1. Kozyr A.V., Fedoryshyn V.I. Vstup do akmeolohiyi mystets'koyi osvity: navch.-metod. posib. K.: Vyd-vo NPU un-tu im.M.P.Drahomanova, 2012. 263 s.
2. Ma Chen. Metodyka pidhotovky maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do spivats'koyi diyal'nosti shkolyariv u pozashkil'nykh mystets'kykh zakladakh //Naukovyy chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriya 14. Teoriya i metodyka mystets'koyi osvity: zb. nauk. prats'. Vyp. 22 (27). K.: NPU, 2017. S. 74-78.
3. Mutsmakher V.Y. Formyrovanye professyonal'no znachymykh kachestv lychnosti budushcheho uchytelya muzyky [nauch. red. A.Y.Nykolaeva]. M.: MHPY, 1988. 62 s.
4. Padalka H.M. Pedahohika mystetstva (Teoriya i metodyka vykladannya mystets'kykh dystsyplin). K.: Osvita Ukrayina, 2008. 274 s.
5. Skrypchenko O.V. Osnovy psykhohoho-pedahohichnoho analizu uroku z praktykumom: navchal'nyy posibnyk / O.V.Skrypchenko, T.M.Lysyans'ka, L.O.Skrypchenko. K.:NPU imeni M.P.Drahomanova, 2005. 200 s.
6. Sofroniy Z. V. Formuvannya vykonavs'koyi uvahy maybutnikh uchyteliv muzyky u motyvatsiyno-emotsiynomu vymiri. Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats'. Kherson: Vyd-vo KHDU, 2009. Vyp. LIV (54). S. 376-381.

Чжан Чун. Методический аспект формирования акмеологической культуры будущих учителей музыки в процессе певческого обучения

В статье представлена методика формирования акмеологической культуры будущих учителей музыки в процессе певческого обучения и ее введение в соответствии с познавательным, аналитико-ценностным, ориентировочно-операционным, результативно-прогностическим этапами формирующего эксперимента. Обусловлены эффективные методы формирования акмеологической культуры будущих учителей музыки в процессе певческого обучения (метод «мозгового штурма», эскизного изучения хоро-вых произведений, побегового ознакомления с партитурой, «позиционной деятельности», наочного по-каза анализа произведения, спонтанного выступления, создания коллективного поля, видеофиксации исполнительских действий, самоанализа, сравнения, моделирования проблемных ситуаций, практиче-ского упражнения, планирования репетиций, самоанализа, создания художественных образов, вариант-ной разработки музыкального материала), формы (диспуты, активные диалоги, ан-лайн-дискуссии, лекции-концерты, презентации, мастер-классы), средства певческого обучения (современные информа-ционные технологии, мобильные приставки, мультимедиа).

Ключевые слова: акмеологическая культура, будущие учителя музыки, певческое обучение, мето-дика формирования.

Zhang Chun. Methodological aspect of the formation of acmeological culture of future music teachers in the process of singing training

The article describes the method of formation of acmeological culture of future music teachers in the process of singing and its gradual introduction in accordance with the motivational, analytical, value, orientation, opera-tive, resultant and prognostic stages of the forming experiment. Effective methods of formation of acmeological culture of future music teachers in the process of singing training are characterized (method of "brainstorming", sketchy study of choral works, cursory acquaintance with the score, "positional activity", visual demonstration of the work's analysis, spontaneous performance, creation of collective field performance). , introspection, compari-son, comparison, modeling of problem situations, practical management, planning of rehearsals, introspection, creation of artistic images, variant development musical material), forms (debates, active dialogues, online dis-cussions, lectures, concerts, presentations, workshops), means of singing training (modern information technolo-gies, mobile applications, multimedia). Acme-oriented university training of future music teachers ensures their creative self-realization in professional activity, directs the achievement of the pinnacles of professionalism, pro-motes the formation of acmeological culture in the process of singing training. Instead, today there are contradic-tions between the urgent needs of higher education institutions' practice of securing the process of professional training of future music teachers and the lack of acme-oriented techniques. The experimental methodology of formation of acmeological culture of future music teachers in the process of singing training ultimately aimed to develop a future readiness for future professionals to rethink and overcome life and professional moments, effec-tive exit from internal and external conflict situations, non-standard situations. promoted personal and profes-sional and pedagogical self-development. The most effective methods, forms and means of forming the acmeologi-cal culture of future music teachers in the process of singing training are determined the method of "brainstorming", sketchy study of choral works, cursory acquaintance with the score, "positional activity", visual demonstration of the work, spontaneous performance , video recording of performance actions, introspection, comparison, comparison, modeling of problem situations, practical management, planning of rehearsals, intro-spection, creation of artistic images, variant development of musical material, debates, active dialogues, online discussions, lectures-concerts, presentations, workshops, modern information technologies, mobile applications, multimedia.

Key words: acmeological culture, future music teachers, singing training, method of formation.